

HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET

Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Deres referanse	Vår referanse	Klassering	Dato
2022/5043	2022/5043-4-112619/2022-KJEFOL	G10	06.05.2022

Høringsuttalelse fra Fredrikstad kommune til innspill til folkehelsemelding 2023

Fredrikstad bystyre behandlet forslaget i møte den 05.05.2022 og vedtok følgende uttalelse:

Fredrikstad kommune

Ferske tall fra folkehelseundersøkelsen i Viken (publisert mars 2022) viser at innbyggerne i Fredrikstad kommune trives veldig godt. Vi skårer bedre enn landsgjennomsnittet på blant annet trivsel i nærmiljøet og på opplevd tilgang på kultur- og idrettstilbud. Fredrikstad kommune vet fra tidligere undersøkelser at vi også skårer bedre enn landsgjennomsnittet når det gjelder tillit og trivsel i befolkningen. Samtidig ligger Fredrikstad under landsgjennomsnittet på mange indikatorer som gjelder folkehelse og årsaker til dette – indikatorer innen utdanning, arbeid og økonomi.

Fredrikstad kommune har siden 2012 kartlagt levekår på mindre geografiske områder (levkårssoner) annethvert år. Den første kartleggingen avdekket store forskjeller mellom levekårssonene. Forskjellene har vedvart gjennom fire nye kartlegginger (siste i 2020) og vises å øke. Sammen med utfordringsbildet beskrevet i kommunens helseoversikt, gjør dette sosial ulikhet i helse og levekår til Fredrikstad kommunes største utfordring.

Noen utvalgte tall fra levekårskartleggingen (2020) og helseoversikten (2019) viser at:

- Barn i lavinntektshusholdninger øker og er sist målt til 19 prosent (nye tall fra 2020).
- Personer i lavinntektshusholdninger har økt og består nå av 11,9 prosent av befolkningen.
- Andelen sysselsatte synker, og forklares delvis med økning i uføre og lav sysselsetting av innvandrere.
- Gjennomføringen i videregående opplæring er lavere enn landsgjennomsnittet, men øker.
- Tilgangen til rekreasjonsarealer oppleves som relativt god, men mange savner sosiale møteplasser.

Bærekraftig samfunnsutvikling

Besøksadresse: Nygaardsgt. 16, 1606 Fredrikstad
E-postadresse: postmottak@fredrikstad.kommune.no
Telefon: 69 30 60 00 Org.nr: 940039541

Postadresse: Postboks 1405, 1602 FREDRIKSTAD
Webadresse: www.fredrikstad.kommune.no
Tlf. saksbeh.: Bankkonto: 5122 05 77000

Innspill til folkehelsemeldingen

Fredrikstad kommune ønsker å gi sin støtte til hovedlinjene i høringsbrevet og det som ble presentert av Helse- og omsorgsdepartementet på innspillskonferansen ved oppstart av prosessen.

I Fredrikstad rullerer vi nå vår kommunedelplan for folkehelse og levekår. I dette arbeidet jobber vi ut fra åtte sentrale perspektiver. Dette er perspektiver vi finner igjen i arbeidet med stortingsmeldingen:

Skal vi bedre folkehelsen, levekår og kommunens sosiale og økonomiske bærekraft må vi lykkes med:

- struktur, styring og samarbeid
- bedre oppvekstvilkår for alle barn
- å få flere innbyggere sysselsatt
- inkludering og ressursmobilisering i alle nærmiljøer

Når vi jobber med tiltak må vi prioritere:

- Tiltak for alle, tilrettelagt for de som trenger det mest
- Tiltak rettet mot "rot-årsaken"
- Jo tidligere innsats, jo bedre
- Velge tiltak vi vet virker

Innspill til prosess

Det hevdes ofte, med rette, at det er i kommunene mye av folkehelsearbeidet skal gjøres. Mangfoldet i kommunene er imidlertid stort, kommunene organiserer folkehelsearbeidet ulikt, prioriterer ulikt og arbeider ulikt. Det er derfor viktig å sikre at meldingens innhold og retning er relevant for kommunenes folkehelsearbeid og bidrar til å løse våre viktigste utfordringer.

Det bør derfor i prosessen med stortingsmeldingen legges til rette for medvirkningsmøter, med folkehelsekoordinatorer og kommunalt ansatte med tilsvarende funksjoner fra mange og ulike kommuner. Fredrikstad kommune er medlem i Sunne kommuner, som eksempelvis vil kunne bistå i å arrangere slike møter innenfor enkelte temaer.

Til tross for at man har kommet langt etter at folkehelseloven trådte i kraft, er folkehelsearbeidet i stor grad drevet fram av helsesektoren, men folkehelsepolitikken i de andre sektorene kommer ikke tydelig fram. Fredrikstad kommune anbefaler en gjennomgang av virkemiddelapparatet til de andre departementene, med beskrivelse av hva som gjøres i alle sektorer for å nå nasjonale mål på folkehelseområdet, og hvordan departementene og direktoratene samarbeider for å nå målene.

Fredrikstad kommune har fem temaer å spille inn til den nye folkehelsemeldingen. Prioriteringene er gjort med utgangspunkt i vårt utfordringsbilde, og hva vi mener er viktig i den nasjonale folkehelsepolitikken for at vi skal utøve godt folkehelsearbeid i vår kommune.

1. Sosial ulikhet i helse og levekår

Fredrikstads største folkehelseutfordring er sosial ulikhet i helse og levekår, og forskjellene er økende. Fredrikstad kommune støtter derfor regjeringens forslag om ny strategi for utjevning av sosiale helseforskjeller. I det videre arbeidet med sosial ulikhet i helse, må det komme klarere fram hva som er kommunenes konkrete handlingsrom, og hva som må løses i andre sektorer og på andre nivåer. I stor grad er den økende sosiale ulikheten vi ser i Fredrikstad en konsekvens av nasjonale og internasjonale forhold.

For at alle kommuner skal kunne jobbe med utjevning av forskjeller mellom folk, forutsetter det at staten utjevner forskjellene mellom kommunene gjennom inntektssystemet.

Fredrikstad kommune ber staten vurdere om vi, gjerne i samarbeid med Sarpsborg kommune, kan søke om å få tildelt statlig storbytilskudd, sett i lys av de særskilte levekårs- og sosiale utfordringene i Nedre Glomma-regionen.

Folkehelsen er ikke først og fremst et resultat av enkeltmenneskets handlinger, men av samfunnsmessige strukturer. Skal vi lykkes må vi derfor prioritere rotårsakene og sosioøkonomiske forhold. Skal vi klare å bryte den sosiale arven må oppvekstarenaene prioriteres. Det betyr at vi må sikre foreldremestring, sørge for gode barnehager og skoler og at alle barn lærer å lese. Det handler om tidlig innsats og å gi alle barn de samme mulighetene. Det handler også om å ha inkluderende og gode nærmiljøer som inviterer til fysiske, sosiale og kulturelle aktiviteter. Kommunene har en lang rekke verktøy i dette arbeidet, og Fredrikstad kommune mener også at tilsyn i barnehager og skoler er et viktig tiltak for å sikre god kvalitet og godt miljø.

Som en del av det nasjonale folkehelseprogrammet har Fredrikstad kommune utviklet *Foreldrekompasset*, et tiltak rettet mot rotårsakene til sosial ulikhet. Det er et universelt foreldrestøtteprogram, som gjennomføres på helsestasjonen, i barnehagen og på skolen. Kommunen er i en unik posisjon til å gi foreldrestøtte på disse arenaene og *Foreldrekompasset* bidrar til sammenheng og systematikk i dette arbeidet. Innsatsen i *Foreldrekompasset* er todelt. Foreldre får presentert ulike temaer knyttet til barns utvikling og behov. I tillegg settes de sammen for å reflektere og dele erfaringer om temaene. På den måten blir foreldrene også bedre kjent. Etter to år med pandemi er *Foreldrekompasset* en viktig arena for «å samle» foreldrene igjen.

Fredrikstad kommune støtter regjeringens beslutning om å ta tak i utfordringer knyttet til levekår, sosial mobilitet og barnefattigdom i byene. Å bo i områder med store levekårsutfordringer påvirker menneskers livskvalitet og helse, og deres mulighet til å være aktive og deltagende i arbeidslivet og lokalsamfunnet. Familiens og nabolagets levekår har også betydning for barns utvikling, og får konsekvenser inn i voksen alder.

I 2020 publiserte regjeringen NOU 2020: 16 *Levekår i byer – Gode lokalsamfunn for alle*. Utredningen gir et godt og solid kunnskapsgrunnlag om levekår, som bør ligge til grunn for den nye folkehelsemeldingen. Utredningen viser blant annet at ved å skape gode nærmiljøer i områder med levekårsutfordringer, kan vi kompensere for noen av de uheldige konsekvensene som dårlige levekår kan ha. Dermed bidrar vi til å bryte den sosiale arven.

Sosial ulikhet i helse og levekår er ulikt fordelt mellom kommuner og regioner. Fordelingen av ulikhet er systematisk, og bidrar til å forsterke utfordringene for sentrale bykommuner som får opphopning av levekårsutfordringer (ref. NOU 2020:16). Slike komplekse problemstillinger, eller samfunnsfloker, må sees i sammenheng og på tvers av sektorer, også i statens egne virkemidler. Utviklingen kan bremses fra statlig hold på flere måter. Inntektssystemet til kommunene er for tiden under gjennomgang, og de stadig økende levekårsutfordringene for utsatte kommuner bør reflekteres i nye kostnadsnøkler.

En måte å tilnærme seg utfordringene i et levekårsutsatt område er gjennom områdesatsing. Fredrikstad kommune har vedtatt en strategi for områderettet arbeid, og har over flere år arbeidet med ulike former for områderettet innsats. Slike satsinger er et stort økonomisk og organisatorisk løft for kommunen, og for at flere kommuner skal lykkes mener vi at regjeringen bør utvide sin støtte til områdesatsinger til å gjelde flere større bykommuner.

2. Folkehelsearbeid i kommunene

Fredrikstad kommune gir sin støtte til arbeidet med folkehelseprofiler, oppvekstprofiler og fylkesvise folkehelseundersøkelser. Dette gir viktige bidrag til kommunens folkehelseoversiktsarbeid. For de største byene er det mulig å få statistikk på bydelsnivå.

Fredrikstad kommune har annen hvert år siden 2012, gjort levekårskartlegging på lavere geografisk nivå (40 levekårssoner). Fredrikstad kommune er en by med om lag 84.000 innbyggere og vår erfaring med levekårskartlegging er at kommunegjennomsnitt, slik vi får i folkehelseprofiler, tilslører betydelige geografiske variasjoner. Vi ber om at Fredrikstad og andre store byer får folkehelseprofiler på bydelsnivå. Vi ber også om at kommuner som arbeider med levekårskartlegging og levekårsutfordringer, ikke må betale SSB for disse nødvendige levekårsdata, slik de gjør i dag.

Den forsknings- og erfaringsbaserte kunnskapen om folkehelse og sosial bærekraft vokser sterkt. Kommuner som skal omsette denne kunnskapen til praksis, har ofte ikke kapasitet til å søke etter og oppsummere kunnskap. Det vil si at det forskes på folkehelse, uten at det får konsekvenser for folkehelsepraksis. Det bør være en prioritert oppgave for sentrale myndigheter å gi kommunene en mye sterkere og tilpasset kunnskapsstøtte enn det som gjøres i dag. Forskingen må overføres til de som skal bruke den.

Fredrikstad kommune ble i 2020 med i WHO's (Verdens helseorganisasjon) norske nettverk; Sunne kommuner. Vi har gjennom to år fått et godt samarbeid med Sunne kommuner, og andre kommuner i nettverket. Dette har ytterligere styrket folkehelsearbeidet i Fredrikstad kommune. Sunne kommuner er et laboratorium for godt folkehelsearbeid, og erfaringen som gjøres i nettverket bør nå ut til langt flere kommuner enn de som er i nettverket per i dag. Sunne kommuner har skapt en arena hvor det bygges broer mellom kunnskapsgrunnlaget som utvikles i forskningen, og det konkrete arbeidet som gjøres i kommunene. I stortingsmeldingen bør videreutvikling av denne typen nettverksressurser, og spredning av kunnskapen, forsterkes som virkemiddel.

Fredrikstad kommune har, sammen med lokale aktører, etablert en programsatsing for å redusere inaktivitet i befolkningen. Gjennom programsatsingen vil vi forebygge stillesittende atferd med universelle tiltak i alle aldersgrupper, med målrettede tiltak innenfor regjeringens innsatsområder i handlingsplanen for fysisk aktivitet.

For å systematisere arbeidet har Fredrikstad søkt om sertifisering som Global Active City. Programmet følges av Høgskolen i Østfold, med bistand fra Norges Idrettshøgskole, Folkehelseinstituttet og med John Moores University i Liverpool, England som mentor. Resultatene av denne satsingen vil kunne ha nasjonal betydning for folkehelsearbeid på levaneområdet og gi positive endringer på folkehelsestatistikken. I slike større omstillingsprosesser må kommunene ha et langsiktig perspektiv, noe som kan være krevende for kommuneøkonomien i et kortsiktig perspektiv. Vi foreslår derfor at departementet vurderer økonomiske tilskuddsordninger for slike omstillingsprosesser og til utviklingsarbeid som igjen bidrar til økt kunnskap nasjonalt.

I de senere år er kommunenes mulighet til å gjøre godt folkehelsearbeid innenfor mange sektorer styrket, ved at flere universiteter og høyskoler har utdanning på bachelor- og masternivå innen folkehelse. I tillegg er folkehelse også tema på for eksempel arealplanutdanninger. Hvis vi skal lykkes med tverrsektorielt og tverrfaglig folkehelsearbeid, er det viktig at dette videreføres og utvikles for andre studier og profesjonsgrupper. Dette gjelder kunnskap om det brede folkehelsearbeidet, sosial ulikhet i helse, og kunnskap om for eksempel effekten av fysisk aktivitet som forebyggende tiltak i medisinerutdanningen.

3. Frivillighet

I et folkehelseperspektiv er frivillig arbeid en nøkkelfaktor for å skape gode og inkluderende samfunn som alle kan delta i. Frivilligheten kan også ha stor betydning for enkeltindivider og føre til at barn, unge og voksne deltar i fysisk, kulturell eller sosial aktivitet og bygger nettverk. Det kan bidra til at folk utvikler tillit, mestring og opparbeider sosial kapital. I tillegg kan frivillig deltagelse gi mestring som bidrar til sosial mobilitet, spesielt for barn og unge. Fredrikstad kommune lager nå en frivillighetsstrategi, som skal være ferdig i 2023. Med den skal kommunen styrke samhandling med frivillig sektor.

Viken fylkeskommune påpeker i sitt forslag til temastrategi for frivillighet 2022–2025 at dersom frivilligheten skal lykkes trenger de frihet og forutsigbarhet gjennom støtteordninger. Det er viktig at den nasjonale folkehelsepolitikken bistår i dette arbeidet gjennom økonomiske tilskudd, og støtter kommunene i arbeidet med å inkludere frivilligheten i folkehelsearbeidet og i offentlige prosesser.

4. Klima og folkehelse

Det er viktig at klimatiltakene er sosialt rettferdige, både i et folkehelseperspektiv og fordi det bidrar til å sikre legitimitet for klimapolitikken. Det vil si at klimatiltakene skal kunne tas i bruk av alle, uavhengig av inntekt og at de restriktive tiltakene ikke forsterker sosial ulikhet.

Energipriser gjør klimatiltak som energioppgradering av boligen svært aktuelt for de som eier egen bolig. Samtidig får innbyggere med lav inntekt ofte høye og uforutsigbare energiregninger. Det har svært lite handlingsrom til å påvirke boligstandarden, fordi de leier bolig på det private markedet, eller bor i kommunale boliger. En del av boligene er i dårlig stand, noe som innebærer et unødvendig høyt strømforbruk og dårlig komfort for beboerne. Boligsosial energioppgradering er foreløpig et problem uten en klar løsning, men som det er viktig å finne for å bedre levekårene og gi en sosialt rettferdig klimapolitikk.

På transportområdet har Fredrikstad kommune både universelle og målrettede økonomiske tiltak. I Fredrikstad gis det økonomisk støtte til lavinntektsfamilier for å takle utgiftene knyttet til økte bompenger. I 2019 kom bomringene rundt Fredrikstad sentrum, og støtteordningen ble etablert samtidig. Dette har bidratt til at dette trafikkreduserende tiltaket ikke har rammet den delen av befolkningen unødvendig hardt. Det å gi gratis tilgang til kollektiv transport er både god klimapolitikk og god folkehelsepolitikk. I Fredrikstad er derfor byfergene, som binder byen sammen på tvers av elveløpene, gratis.

Lavterskel sirkulærøkonomi er både klimatiltak og godt folkehelsearbeid. Det finnes i dag en lang rekke løsninger for utstyrsdeling innen eksempelvis friluftsliv og aktiviteter. Gjenbruk er godt klima- og miljøarbeid og gjør det enklere og billigere å være fysisk aktiv. Ved å gjøre gjenbruk vanlig og populært, slik vi ser med «vintage»-butikker, forsvinner stigmaet ved å bruke brukt.

Det er en stor klimautfordring at 20-30 prosent av verdens klimagassutslipp stammer fra matsystemet. Grønnsaker, frukt og korn skiller seg ut ved å ha gjennomgående lavere klimaavtrykk enn kjøtt og animalske produkter. Det betyr at klimavennlig mat også er bra for folkehelsen. Det er behov for flere tiltak som følger opp Helsedirektoratets kostholdsråd, som i stor grad er sammenfallende med klimavennlig mat. Å få flere til å dyrke selv gjennom ordninger som parsellhage og skolehager kan bidra til å gi økt kunnskap og respekt for hvor maten kommer fra, og fungere som sosial møteplass og inkluderingsarena.

5. Folkehelseloven

Folkehelseloven har gitt et stort løft for folkehelsearbeidet i kommunene, og fungerer etter Fredrikstad kommunes syn i stor grad etter intensjonen. En revisjon oppleves derfor ikke nødvendig. Dersom folkehelseloven skal gjennomgås, har Fredrikstad kommune følgende bemerkninger:

I formålsparagrafen er det allerede nevnt en rekke tema som dekker bredden i folkehelsearbeidet. Fredrikstad kommune ser det ikke som nødvendig å legge til flere tema i lovteksten, slik det tas til orde for av flere. Hvilke temaer som skal legges vekt på i folkehelsearbeidet, bør kommuniseres i form av stortingsmeldinger, forventningsnotat om kommunal planlegging og tilsvarende styringsdokumenter, og ikke ved ytterligere styring av kommunenes folkehelsearbeid med loven som virkemiddel.

Begrepet helseoversikt og helsetilstand i paragraf 5 – *Oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer i kommunen*, bidrar til å forsterke inntrykket av at folkehelsearbeid hører innunder helsesektoren. Folkehelseoversikt er et bedre begrep. I paragrafens punkt b) tydeliggjøres lovens helsesektorfokus ytterligere. Her står det at oversikten blant annet skal baseres på kunnskap fra de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Dette oppfattes som en unødvendig og lite hensiktsmessig avgrensning. Et godt oversiktsarbeid baserer seg på kunnskap fra alle kommunens tjenester.

Med hilsen

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur

Siri Martinsen
ordfører

Kjersti Eline Følling
folkehelseplanlegger